

LBRIS

We know
books

CĂTĂLIN ALEXANDRU

GLOBALIZAREA ȘI ASCENSIUNEA TERORISMULUI ISLAMIC

O ANALIZĂ A REACȚIEI VIOLENTE A CIVILIZAȚIEI
ISLAMICE FAȚĂ DE OCCIDENT

CETATEA DE SCAUN
EDITURA

CUPRINS

Partea I: Globalizarea	13
Capitolul 1: Scurtă istorie a globalizării	15
Capitolul 2: Efectele pozitive ale globalizării contemporane	22
Capitolul 3: Efectele negative ale globalizării contemporane	33
Partea a doua: Civilizația islamică	49
Capitolul 4: Scurtă istorie a civilizației islamice	51
Capitolul 5: Fundamentalismul islamic	70
Capitolul 6: Impactul globalizării în civilizația islamică	76
Partea a treia: Terorismul	83
Capitolul 7: „Războiul sfânt” împotriva Occidentului	85
Capitolul 8: „Martiriul este calea” — procesul de recrutare și radicalizare, atacatorii sinucigași și „lupii singuratici”	98
Capitolul 9: Mass-media, internetul și rețelele sociale — mijloace de propagandă și ținte ale teroriștilor	113
Capitolul 10: Finanțarea terorismului	126
Capitolul 11: Al-Qaida	134
Capitolul 12: Statul Islamic	161
Capitolul 13: Hay’at Tahrir al-Sham	180
Capitolul 14: Talibanii și alte grupări teroriste din Afganistan și Pakistan	187

Capitolul 15: Hezbollah.....	200
Capitolul 16: Hamas și alte grupări teroriste palestinieniene	212
Capitolul 17: Rebelii Houthi	233
Capitolul 18: Al-Shabaab	238
Capitolul 19: Boko Haram și alte grupări teroriste din regiunea Sahel.....	245
Capitolul 20: Jemaah Islamiyyah și alte grupări teroriste din regiunea Asiei de Sud-Est.....	255
Partea a patra: Ce ne rezervă viitorul?	259
Capitolul 21: Premisele viitoarelor conflicte	261
Capitolul 22: Organizațiile teroriste și tehnologiile viitorului ..	266
Partea a cincea: Combaterea terorismului	271
Capitolul 23: Rolul organizațiilor internaționale și al statelor în lupta împotriva terorismului	273
Capitolul 24: Rolul serviciilor de informații în lupta împotriva terorismului.....	280
Capitolul 25: Combaterea finanțării terorismului	286
Capitolul 26: Lupta împotriva propagandei extremiste.....	289
Concluzii.....	295
Bibliografie	298

Introducere

Îți începi ziua într-o cafea aflată pe unul din celebrele bulevarde din Paris, admirând arhitectura deosebită a orașului, înainte de a lua un zbor către Londra pentru o întâlnire de afaceri. În timp ce îți savurezi cafeaua și te pregătești să inițiezi un apel video către o persoană dragă, prin fața cafenelei tale roiesc mii de turiști veniți din toată lumea, umblând haotic din loc în loc. Telefonoanele mobile surprind fețele care zâmbesc. Printre ei, trece neobservat un tânăr. Nimic din comportamentul lui nu îi trădează intențiile. Deodată, liniștea din cafea și zâmbetele trecătorilor sunt spulberate. Cafeaua s-a transformat într-un loc al groazei și suferinței.

Poți fi înjunghiat pe o stradă din centrul Londrei, în timp ce fotografiezi palatul Westminster și turnul Big Ben. Poți fi zdrobit sub roțile unui camion ce intră cu viteză în mulțimea de turiști în care te afli de pe alea unui oraș european de la Marea Mediterană. Poți fi ars de viu în Siria, în timp ce călăii tăi, cu răsese largi, îți filmează ultimele clipe ale vieții, torturat de dureri înfiorătoare. Îți poate fi tăiat gâtul cu un cuțit într-o ascunzătoare din deșertul irakian, în fața camerei de filmat. Terorismul islamic este un fenomen global, capabil să lovească în orice moment și în orice colț al lumii. Acest lucru a devenit posibil din cauza globalizării.

Atacurile teroriste din ultimele decenii au impus o redefinire a conceptului de securitate internațională, extinzându-l dincolo de apărarea tradițională către un cadru complex, care include riscuri militare, cibernetice, economice și ideologice. Aceste evenimente au subliniat interdependența vulnerabilităților globale și fragilitatea sistemului internațional, evidențiind necesitatea unei reexaminări fundamentale a conceptelor de globalizare și securitate.

Globalizarea este adesea văzută ca o forță pozitivă, cu potențialul de a construi o lume mai prosperă și mai echitabilă. Cu toate acestea,

Capitolul 1: Scurtă istorie a globalizării

Globalizarea este un fenomen complex care implică interconectarea și interdependența între state, economii și culturi din întreaga lume. Departe însă de a fi un fenomen exclusiv modern, globalizarea are rădăcini adânci în istorie, mergând, potrivit unor autori, până în vremuri imemorabile. Nu reprezintă doar o consecință a progresului tehnologic din ultimele decenii, ci este un proces evolutiv, construit treptat prin interacțiuni umane, economice și culturale.

Încă din zorii civilizației, oamenii au întreținut relații de schimb cu comunitățile vecine, comercializând bunuri și resurse esențiale pentru supraviețuire și dezvoltare. Aceste interacțiuni nu aveau doar o dimensiune economică, ci și una culturală, favorizând transmiterea de cunoștințe, obiceiuri și credințe. Odată cu evoluția societăților umane, au apărut călătoriile pe distanțe tot mai mari și rețelele comerciale, care au facilitat accesul la produse, idei și tehnologii provenite din regiuni diverse ale lumii. Interacțiunile timpurii și apariția marilor rute comerciale, precum Drumul Mătăsii, au pus bazele unei conectivități care s-a intensificat de-a lungul secolelor, odată cu marile descoperiri geografice, revoluția industrială și, mai recent, dezvoltarea tehnologiilor digitale.

În lucrarea *The ages of globalization*, economistul american Jeffrey Sachs identifică șapte etape distincte în evoluția globalizării: (1) Epoca Paleolitică: cuprinsă între 70000–10000 ani înaintea e.n. În această perioadă, interacțiunile la mare distanță se produceau ca urmare a migrației, când mici grupuri se deplasau dintr-un loc în altul, aducând cu ei unelte, know-how și propriile elemente culturale. Odată cu

intrarea în noi regiuni, grupurile migratoare de Homo Sapiens au trebuit să se apere de amenințări diferite de cele cu care erau obișnuți. Confruntându-se cu alți hominini precum Neanderthalienii și Denisovenii, noi prădători și agenți patogeni, noi condiții de mediu și competiția cu alte grupuri de oameni; (2) Epoca Neolitică: cuprinsă între 10000–3000 înaintea e.n., apărută odată cu sfârșitul ultimei ere glaciare și începutul unei clime mai calde. Apariția agriculturii a fost un moment de transformare fundamentală. Nomadismul a făcut treptat loc unui stil de viață sedentar, în cadrul unor așezări de tip sat. Interacțiunile între oameni au trecut la un alt nivel, de la clan la sat, politică și comerț între sate; (3) Epoca Ecvestră: cuprinsă între 3000–1000 e.n. Într-o perioadă cunoscută ca Epoca de Cupru sau Epoca de Bronz, domesticirea calului a făcut posibile perfecționarea muncii câmpului și călătoriile pe distanțe lungi, favorizând transportarea și comunicarea; (4) Epoca Clasică: cuprinsă între 1000 înaintea e.n. și 1500 e.n. Această perioadă a avut în prim plan apariția marilor imperii și intensă competiție dintre ele. Vastele expansiuni teritoriale au avut la bază guvernarea militară și politică eficientă. Au apărut noi religii și concepte filosofice, precum cele din lumea Greco-Romană, care au influențat profund acele societăți. A făcut posibil comerțul trans-eurasiatic, precum cel dintre Imperiul Roman în Vest și Imperiul Han Chinez în Est, efectuat atât pe uscat, cât și pe mare de-a lungul coastelor Mediteranei și Oceanului Indian; (5) Epoca Oceanică: cuprinsă între 1500–1800. În timpul acestei perioade, imperiile au devenit transoceanice, cu adevărat globale. Imperiile europene au cucerit și colonizat Africa, Americile și Asia. Au fost posibile schimbări revoluționare în comerțul global, așa cum au fost apariția corporațiilor multinaționale, vasta expansiune a comerțului transoceanic și deplasările a milioane de oameni peste oceane, incluzând aici și sclavia a milioane de africani forțați să lucreze în minele și plantațiile americane. Tot în această perioadă politica a devenit una globală, ducând la războaie purtate simultan pe mai multe continente; (6) Epoca Industrială: cuprinsă între 1800 și 2000. A însemnat o altă schimbare profundă la nivel global, fiind marcată

de valuri de avansuri tehnologice. Odată cu extragerea combustibililor fosili, inventarea motorului cu aburi și a celui cu combustie internă producția industrială a crescut vertiginos. Populația globală a crescut și ea la rândul ei, ca rezultat al creșterii masive a producției alimentelor; (7) Epoca Digitală: din 2000 și până în prezent. Este rezultatul unor uimitoare tehnologii, precum internetul, telefonია mobilă sau inteligența artificială. Se face trecerea la o epocă multipolară. Rapiditatea răspândirii informației a globalizat economiile și politicile mult mai urgent decât în perioada industrială. Am fost martori la cum un eveniment petrecut într-o parte a lumii, de exemplu falimentul băncii de investiții Lehman Brothers de pe Wall Street, a creat în câteva zile o panică financiară globală și o criză economică.¹

David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt și Jonathan Perraton susțin că există patru faze istorice ale globalizării. În opinia lor, acestea erau delimitate prin caracteristici spațio-temporale și organizaționale: (1) Globalizarea premodernă a început odată cu formarea de centre distincte și separate ale civilizației agrare sedentare în Africa, Eurasia și America, în urmă cu 9000–11000 de ani. Atunci, globalizarea era caracterizată prin întâlniri între regiuni sau între civilizațiile din Eurasia. America și Oceania au rămas autonome, în timp ce legătura între Europa atlantică, Asia de Sud-Est și Africa de Sud se făcea prin rețele sau fluxuri neglijabile; (2) Globalizarea modernă timpurie (1500–1850) coincide cu data convențională a ascensiunii Occidentului: procesele istorice care au dus la apariția și dezvoltarea instituțiilor de bază ale modernității europene, câștigarea supremației tehnologice a statelor europene în raport cu alte civilizații și, în final, apariția imperiilor globale europene. În această perioadă, globalizarea a fost determinată de fluxuri demografice, ecologice și epidemiologice între Europa, America și Oceania. Ele au fost accentuate de relații politice și militare mai rezistente și de

¹ Jeffrey D. Sachs, *The ages of globalization : geography, technology, and institutions*, New York : Columbia University Press, [2020], pp. 26–29

formarea imperiilor coloniale europene. Au început să apară noi forme de globalizare economică. La mijlocul secolului al XIX-lea, imperiile europene, bolile și religiile transformaseră America și luau amploare în Australia și Oceania. Au fost înființate avanposturi pe coasta de vest a Africii și în Africa de Sud. În India, britanicii deveneau tot mai pregnanți, în timp ce spaniolii, portughezii și olandezii se înfiripau în insulele și arhipelagurile Asiei de Sud-Est (Filipine, Macau etc.). Rușii își sporeau prezența și puterea în Siberia și câmpiile Asiei Centrale, în timp ce atingeau și coastele Pacificului; (3) Globalizarea modernă (1850–1945) a însemnat o dezvoltare economică intensă și extinsă, mai ales a comerțului și a investițiilor globale. Decăderea comerțului cu sclavi a oferit posibilitatea ca valuri enorme de lucrători să părăsească Asia în căutarea unui loc de muncă în America de Nord și de Sud și în coloniile europene din Oceania, Africa, Asia și Caraibe. Interconexiunile culturale s-au intensificat și ele. Au apărut căile ferate și telegraful. În Europa a apărut problema poluării transfrontaliere, defrișarea tropicală a luat amploare, folosirea combustibilului fosil a început să transforme compoziția atmosferei. Această epocă a globalizării avea însă să fie întreruptă de cele două războaie mondiale. Caracteristica definitorie a respectivei perioade fiind extinderea politică și militară la maximum a puterilor europene și a Statelor Unite ale Americii; (4) Globalizarea contemporană se confundă cu epoca în care, după 1945, domeniile politicii, dreptului, securității, culturii și migrațiilor umane au suferit schimbări majore. Această epocă a experimentat inovații extraordinare în transport și comunicații. Globalizarea contemporană a fost profund conturată de consecințele structurale ale Celui de-al Doilea Război Mondial: înfrângerea Axei, epuizarea puterilor europene și începutul Războiului Rece. În același timp, s-a format o nouă ordine politică mondială, precum înființarea Organizației Națiunilor Unite (UN). Această arhitectură globală a relațiilor militare și politice a supraviețuit dezintegrarea imperiilor europene. După căderea

Uniunii Sovietice, s-a deschis calea unui nou mozaic de state-națiune.²

În *The World Is Flat*, jurnalistul și autorul american Thomas L. Friedman ne propune împărțirea globalizării în trei ere: (1) Globalizarea 1.0, din anul 1492, când expedițiile lui Cristofor Columb au deschis comerțul dintre Lumea Veche și Lumea Nouă, până în anul 1800. Această perioadă a micșorat dimensiunea lumii de la „mare” la „medie”. În această eră, țările și guvernele (adesea inspirate de religie sau imperialism, sau de o combinație dintre cele două) au dăruit zidurile, forțând integrarea globală; (2) În Globalizarea 2.0, din anul 1800 până în anul 2000, întreruptă de Marea Criză Economică și cele două războaie mondiale, forța care a condus integrarea globală a fost reprezentată de companiile multinaționale. Integrarea globală din această perioadă a fost determinată în prima fază de scăderea costurilor cu transporturile grație apariției motorului cu aburi și a căilor ferate, iar ulterior al scăderii costurilor cu telecomunicațiile, mulțumită apariției telegrafului, telefoanelor, PC-urilor, sateliților, cablului prin fibră optică și a unei versiuni incipiente a World Wide Web-ului; (3) În jurul anului 2000, am intrat în epoca Globalizarea 3.0, care a redus lumea de la o dimensiune „mică” la o dimensiune „minusculă”, aplatizând în același timp terenul de joc. În Globalizarea 3.0, forța care îi oferă caracterul unic este apariția puterii „indivizilor” pentru colaborarea și competiția globală.³

În opinia lui Guillermo de la Dehesa, există două valuri ale globalizării: (1) între 1870 și 1914 a avut loc un proces asemănător cu cel de astăzi. Secolul XX a început cu integrarea pieței globale, care s-a reluat câteva decenii mai târziu, dar numai după o cădere gravă în procesul de globalizare, care a coincis cu cele două războaie mondiale, cu răspândirea comunismului și a fascismului și cu Marea Criză. Primul val de globalizare a durat doar 44 de ani și s-a încheiat

² David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt, Jonathan Perraton, *Transformări globale – politică, economie și cultură*, București, Editura Polirom, 2004

³ Friedman, Thomas L. (2005). *The World Is Flat*. London, England: Penguin Books (pp. 5-12)

odată cu Primul Război Mondial; (2) cel de-al doilea val, cel de astăzi, a depășit perioada primului și are bazele mai solide.⁴

Alți autori consideră că, până în anul 1870, procesele creării globalizării au fost neglijabile. În opinia acestora, au existat trei valuri ale globalizării: (1) Primul Val (1870–1914) a fost reprezentat de reducerea costurilor de transport, a reducerii tarifelor comerciale și a oportunităților de export apărute ca urmare a dezvoltării capacității tehnologice (aparitia căilor ferate). În această perioadă, milioane de oameni din Europa și alte zone ale lumii au migrat spre America de Nord, în special spre Statele Unite și Canada, pentru a beneficia de oportunitățile unei vieți mai bune. Cam 10% din populația lumii s-a relocat permanent în această perioadă. Efectele economice negative ale Primului Război Mondial sau ale Marii Crize Economice au dus la crearea efectului de protecționism, la creșterea naționalismului și la apariția sentimentelor anti-imigrare. Această perioadă a durat până la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial; (2) Al Doilea Val (1945–1980) a fost marcat de creșterea economică spectaculoasă a țărilor bogate. Acordurile internaționale au dus la o reducere constantă a tarifelor comerciale. Astfel de evoluții au contribuit la creșterea exporturilor globale de bunuri și servicii. Este perioada în care au fost înființate organizații ca UN sau a ceea ce avea să devină Uniunea Europeană (EU); (3) Al Treilea Val (1980–prezent) este caracterizat printr-o creștere semnificativă a țărilor bogate pe piețele globale, prin marginalizarea țărilor în curs de dezvoltare (care au cunoscut accentuarea sărăciei), prin reapariția migrației în masă și prin fluxurile de capital. A existat o creștere fără precedent a fluxurilor de investiții străine directe. Activele externe ale principalelor economii ale lumii au crescut de la aproximativ 30% la peste 100% din PIB-ul global.

Privită în ansamblu, istoria globalizării relevă un parcurs sinuos, dar coerent într-o mare măsură, în care nevoia de schimb,

expansiunea piețelor și curiozitatea umană au generat rețele tot mai dense de interacțiune între societăți. De la rutele comerciale ale Antichității și Evului Mediu, la imperiile coloniale și, ulterior, la sistemul economic mondial contemporan, globalizarea a fost alimentată de dorința de progres și de imperativul supraviețuirii economice.

⁴ Guillermo de la Dehesa, *Învingători și învinși în globalizare*, București, Editura Historia, 2007

Capitolul 2:

Efectele pozitive ale globalizării contemporane

În zilele noastre se observă, la nivel global, transformări profunde care afectează toate aspectele vieții umane: social, cultural, politic, economic și militar. Aceste schimbări, unele rapide și vizibile, altele subtile și complexe, generează noi provocări, dar și oportunități, modelând realitatea cotidiană a oamenilor din întreaga lume.

Sfârșitul Războiului Rece a marcat o schimbare semnificativă în configurația geopolitică globală, deschizând calea pentru un nou tip de ordine mondială. Din acel moment, globalizarea a cunoscut cea mai mare manifestare pe care a avut-o vreodată. Thomas L. Friedman arată că lumea a devenit astfel „plată”, în sensul că barierele tradiționale care separau națiunile și economiile s-au erodat. Friedman identifică mai mulți factori care au contribuit la crearea acestei „lumi plate”: căderea Zidului Berlinului, care a deschis piețele globale; apariția internetului, care a democratizat accesul la informații; și procesul de outsourcing și offshoring, care au relocat locurile de muncă și au direcționat producția în țările cu costuri mai reduse.

Au fost aduse în prim-plan o serie de probleme globale interconectate, pentru care statele și organizațiile internaționale sunt nevoite să coopereze în vederea identificării unor soluții comune. Fenomene precum conflictele armate, crima organizată, terorismul, pandemiile, încălzirea globală, poluarea sau sărăcia depășesc granițele naționale și impun adoptarea unor măsuri coordonate, bazate pe expertiza și resursele colective ale comunității internaționale. Aceste provocări arată că, într-o lume interdependentă, amenințările globale pot fi combătute eficient doar prin colaborare globală. Kofi Annan, fost secretar general al UN, sublinia că numai o

organizare mondială este capabilă să facă față provocărilor la nivel planetar. El considera că, atunci când acționăm împreună, suntem mai puțin vulnerabili în fața catastrofelor care ne pot afecta pe fiecare dintre noi. Germanul Johannes Varwick, expert în relații internaționale și promotor al unei guvernante globale transparente și democratice, capabile să promoveze interesele comune ale umanității, evidențiază necesitatea reformării și consolidării instituțiilor internaționale pentru a răspunde provocărilor actuale.

Rațiunile de natură economică au fost printre cele mai importante baze pe care s-a fondat globalizarea contemporană și au contribuit decisiv la ascensiunea acesteia la nivelul pe care îl vedem astăzi. Înțelegerea acestor fundamente nu poate fi completă fără a lua în considerare ideile unor gânditori care au modelat modul în care privim economia de piață și comerțul internațional. Unul dintre cei mai importanți a fost economistul și filosoful scoțian Adam Smith, autorul influentei lucrări *The Wealth of Nations*, publicată în 1776, care susținea că prosperitatea economică este cel mai bine atinsă prin libera concurență și prin mecanismele pieței. „Mâna invizibilă” a pieței, așa cum o numea Smith, ar ghida resursele spre utilizări eficiente și ar genera bogăție pentru națiuni.⁵ În contextul globalizării, aceasta se poate traduce prin deschiderea piețelor naționale către comerțul internațional și prin reducerea barierelor comerciale, ceea ce permite resurselor să fie alocate mai eficient la nivel global.

În *On The Principles of Political Economy and Taxation* publicată în 1817, economistul britanic David Ricardo, continuator al ideilor lui Adam Smith, susținea că: „Națiunile nu ar trebui să-și irosească resursele limitate producând mărfurile pe care le pot obține din străinătate la un cost mai mic. O națiune ar trebui să-și direcționeze resursele doar către producția mărfurilor în care au cea mai mare eficiență relativă și să comande produsele pe care nu le pot produce

⁵ Adam Smith, *The Wealth of Nations*, Createspace Independent Publishing Platform, 2013